

ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СПЕЦІАЛЬНІ ПЕНСІЇ» ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Становлення ринкової економіки, зміни в політичному житті суспільства, посилення процесів розшарування суспільства на багатих та бідних обумовили підвищення уваги як законотворчої та правозастосовчої практики, так і вітчизняної юридичної науки до проблем дотримання соціально-економічних прав людини, зокрема права на соціальне забезпечення, складовою частиною якого є право на пенсійне забезпечення.

Слід зазначити, що людство здавна переїмалося проблемами забезпечення засобами до існування осіб, які з тих або інших причин втратили можливість заробляти кошти власними силами. Однак раніше це стосувалося лише окремих категорій населення (наприклад, римським легіонерам для забезпечення старості передавали у володіння захоплені під час битв землі, рабів тощо).

Поява пенсійного забезпечення, яке стало прообразом сучасних пенсійних систем світу, пов'язано з ім'ям канцлера Німеччини О. Бісмарка. Так, уряд, який очолював цей державний діяч, увів обов'язкову систему страхування для працівників промисловості. Ця система включала забезпечення через хворобу (1883 р.), в разі нещасного випадку на виробництві (у зв'язку з трудовим каліцтвом) (1884 р.), у зв'язку з інвалідністю і старістю (1889 р.). Внески в лікарняні каси і страхові фонди робили і роботодавці, і працівники, але участь останніх було незрівнянно більшою [1, с. 94]. Услід за Німеччиною на рубежі XIX–XX століть обов'язкове державне страхування робітників від наслідків нещасних випадків, у зв'язку зі старістю й інвалідністю вводиться в Австрії, Норвегії, Новій Зеландії. Ще в ряді країн, таких, як Англія, Бельгія, США, Франція, в той же час починає здійснюватися добровільне взаємне страхування за аналогічними страховими випадками [2, с. 15–17].

Як справедливо зазначає В. Б. Савостьянова, одним із важливих результатів розвитку правових систем більшості розвинутих країн світу на рубежі XIX і XX століть стало

конституційне закріплення відповідальності держави за організацію пенсійного забезпечення громадян і формування розвинутої законодавчої бази, що закріплює комплекс соціальних гарантій у даній сфері [3, с. 78]. Так, ст. 50 Конституції Іспанії (1978 р.) закріплює, що публічна влада гарантує громадянам похилого віку гідне економічне існування шляхом надання їм відповідних пенсій, розміри яких періодично переглядаються. Стаття 38 Конституції Італії (1947 р.) вказує, що кожен громадянин, нездатний до праці і позбавлений необхідних засобів до існування, має право на підтримку і допомогу суспільства. Трудящі мають право на те, щоб для них були передбачені і забезпечені засоби, що відповідають їх життєвим потребам, у випадках нещастя, хвороби, інвалідності, старості і не залежного від них безробіття [4].

Слід зазначити, що право на пенсійне забезпечення як елемент права на соціальне забезпечення належать до прав «другого покоління». Взагалі ж поділяти права людини на три покоління запропонував французький правник Карел Васак. За його точкою зору, перше покоління прав – це громадянські та політичні права (*liberite*); друге покоління – економічні, соціальні та культурні права (*egalite*) і третє покоління – колективні (солідарні) права (*fraternite*).

Перше покоління цивільних і політичних прав бере початок від XVII–XVIII ст. Вони були завойовані в ході буржуазно-демократичних революцій у Європі, а також у результаті боротьби Сполучених Штатів Америки за свою незалежність. Політичні права були спрямовані, в першу чергу, на приборкання свавілля державної влади. Як програмну вимогу було висунуто ідею про обов'язок державної влади не втручатися у сферу, що зачіпає свободу й автономію людини [5, с. 243]. Друге покоління економічних, соціальних та культурних прав виникло після соціалістичних революцій. Це, наприклад, право на соці-

альне забезпечення, право на працю, право на відпочинок, право на достатній життєвий рівень тощо. Вказані права скоріше позитивні, ніж негативні, тобто вимагають для їх реалізації участі держави. У той же час, як справедливо зазначає М. М. Антонович, деякі з них не можуть бути однозначно віднесені до позитивних прав (як от право на вільний вибір роботи, право створювати професійні спілки і входити до їх складу тощо) [6, с. 24]. Третє покоління прав розглядається як продукт розвитку національної держави кінця XIX ст. Нині виділяють шість солідарних прав: право на політичне, економічне, соціальне і культурне самовизначення; право на економічний та соціальний розвиток; право на користування спільним спадком людства; право на мир; право на здоров'я та безпечне довкілля; право на гуманітарну допомогу.

У юридичній літературі неодноразово вказувалося на відмінності між правами першого та другого покоління. Так, на думку С. Верланова, якщо громадянські та політичні права характеризуються як спосіб захисту індивіда від свавілля держави, то соціально-економічні права мають бути означені як засіб отримання індивідом допомоги від держави. Якщо метою прав «першого покоління» є встановлення рівних можливостей для кожного, то метою прав «другого покоління» – зрівнювання результатів діяльності кожної людини. Якщо громадянські та політичні права пов'язуються з вимогою умов вільної самореалізації особистості, то соціально-економічні права ототожнюються з можливостями володіння індивідом соціальними благами, котрі мали забезпечити йому таке існування, яке відповідає людській гідності в межах досягнутого суспільством рівня матеріального добробуту [7, с. 13].

За точкою зору О. А. Лукашевої, реалізація прав другого покоління, на відміну від прав «першого покоління», має певні особливості [8, с. 21]. Якщо перші реалізують негативну свободу і ставлять державі за обов'язок утримуватися від втручання у сфери, регульовані цими правами, то здійснення права на соціальне забезпечення неможливе без активного сприяння держави. Реалізація права на соціальне забезпечення вимагає постійного втручання держави, довгострокових соціальних програм, оскільки формування соціальної державності – процес постійний і потребує реакції на повторювані ситуації і в економіці, і в політиці, і в моральності [8, с. 109].

Також у науковій літературі можна зустріти

точку зору, згідно з якою права «другого покоління» є деклараціями, ідеалами, принципами, особливими публічними і при тому юридично слабкими правами, які потребують правової конкретизації, переведення на рівень конкретних цивільних прав. Так, М. Баглай вказує, що «економічні, соціальні та культурні права є не стільки юридичними нормами, скільки стандартом, до якого має прямувати держава у своїй політиці» [9, с. 216].

Підтримуючи думку щодо наявності певних відмінностей у реалізації прав «другого покоління» стосовно прав «першого покоління», основною з яких є активна позиція держави щодо сприяння їх реалізації, ми не можемо погодитися з точкою зору М. Баглая, за якою права «другого покоління» є деклараціями, ідеалами, принципами. На підтримку власної позиції наведемо норму п. 5 Віденської декларації і Програми дій, прийнятої на Всесвітній конференції з прав людини 25 червня 1993 р., відповідно до якої усі права людини універсальні, неподільні, взаємозалежні і взаємопов'язані. Міжнародне співтовариство повинне ставитися до прав людини глобально, на справедливій і рівній основі, з однаковим підходом і увагою. Хоча значення національної і регіональної специфіки і різних історичних, культурних і релігійних особливостей необхідно мати на увазі, держави, незалежно від їх політичних, економічних і культурних систем, мають обов'язок заохочувати і захищати усі права людини й основні свободи.

У юридичній літературі права другого покоління пов'язують з існуванням соціальної держави. Так, М. І. Абдулаєв [10, с. 130], В. В. Копейчиков [11, с. 64], І. А. Ледах [12, с. 23], О. А. Лукашева [13, с. 202], І. В. Яковюк [14, с. 22–27] вважають основним завданням соціальної держави створення умов і відповідальність за реалізацію прав людини «другого покоління». Це положення є центральним у сучасній концепції соціальної держави, адже держава, де реально не забезпечені вищезазнані права і яка навіть не прагне до цього, однозначно не може іменуватися соціальною.

У політичній та законодавчій практиці термін «соціальна держава» набув поширення після закінчення Другої світової війни. Більш того, ряд країн закріпили даний термін у власних конституціях. Так, у повоєнній Німеччині, де конституції земель передували Основному закону, широко використовується поняття соціальної держави в різних сполученнях з епітетами «демократична», «культурна»,

«народна», «правова» тощо. Стаття 1 Конституції Франції 1958 р. проголошує Францію неподільною, світською, демократичною і соціальною Республікою. Стаття 1 Конституції Іспанії 1978 р. закріплює, що Іспанія конститується в правову, соціальну і демократичну державу, яка проголошує вищими цінностями правопорядок, свободу, справедливість, рівність, політичний плюралізм.

Однак неправильно було б вважати, що феномен соціальної державності – це явище ХХ ст. Зазначимо, що ідеї соціальної державності можна зустріти як у творчості мислителів різних часів, так і в найважливіших документах різних країн та епох. Так, витоки уявлень про соціальну державу сягають античних часів. Вони пов'язані з природно-правовими уявленнями таких видатних філософів, як Сократ, Аристотель, Платон щодо ідеального державного устрою, що здатний забезпечити загальне благо всіх громадян. А соціальну орієнтацію політики можна побачити вже у Великій Хартії вольностей (1215 р.). У Декларації прав Вірджинії (1776 р.), поряд із правом кожного на щастя і безпеку, сформульовано обов'язок уряду сприяти загальному благополуччю і забезпечувати вищий ступінь щастя і безпеки людини. Під час великої Французької революції як конституційні вимоги фігурували право на працю, турбота про бідних, право на освіту тощо. У преамбулі імперської конституції Німеччини (1871 р.) роль держави визначалася як «турбота про благо німецького народу» [12, с. 23].

Слід зазначити, що, незважаючи на доволі значний строк існування терміна «соціальна держава» та численні дослідження в цій сфері, досі точаться дискусії щодо визначення поняття «соціальна держава». Так, Б. І. Сташків вказує, що соціальною є держава, яка гарантує людині належні їй соціально-економічні права шляхом створення необхідних умов для їх реалізації та здійснює соціальну політику на засадах соціальної справедливості і в інтересах усього суспільства [15, с. 24]. О. З. Панкевич пише, що соціальна держава – це держава, яка, маючи за економічну основу соціально орієнтоване ринкове господарство, створює всі можливі умови для реалізації економічних, соціальних і культурних прав людини, для самостійного забезпечення ініціативною та соціально відповідальною особою необхідного рівня матеріального добробуту собі та членам своєї сім'ї; гарантує кожному прожитковий

мінімум задля гідного людини існування й сприяє зміцненню соціальної злагоди в суспільстві [16, с. 15]. Л. Ф. Безлепкіна соціальною державою вважає таку державу, у якій враховуються інтереси всіх соціальних прошарків суспільства, де працездатним людям надається можливість заробляти на гідне життя собі і своїм родинам, а непрацездатним забезпечується гарантований рівень життя за допомогою виплат пенсій, допомог, надання інших видів соціального забезпечення і соціальної допомоги. Це держава, у якій людині гарантоване право свободи споживання і право вільної господарської діяльності тощо [17, с. 17]. О. І. Козлова та О. Є. Кутафін головним завданням соціальної держави вважають досягнення такого суспільного прогресу, який ґрунтується на закріплених правом принципах соціальної рівності, загальної солідарності і взаємної відповідальності. Соціальна держава покликана допомагати слабким, впливати на розподіл економічних благ, виходячи з принципу справедливості, щоб забезпечити кожному гідне людини існування [18, с. 133]. На думку А. С. Мордовія, соціальна держава покликана цілеспрямовано поліпшувати і захищати матеріальний добробут людини, слугувати завданням забезпечення людині гідного життя, затверджувати в суспільстві принципи гуманізму і справедливості [19, с. 176].

Таким чином, соціальною є держава, яка принципово по-новому підходить, у першу чергу, до закріплення й захисту соціально-економічних прав та діє на засадах соціальної справедливості, соціального партнерства, поваги до людської гідності і взаємної відповідальності.

Як відомо, в процесі життя кожна людина перебуває в небезпеці перед настанням обставин, що можуть безпосереднім чином позначитися на стані її здоров'я й призвести до втрати заробітної плати – основного джерела засобів існування. До таких обставин належать: хвороба, старість, інвалідність, втрата годувальника тощо. Перебороти їх самостійно в багатьох випадках неможливо, оскільки вони визначені об'єктивними соціально-економічними умовами, тісно пов'язані з виробничою діяльністю і практично не залежать від волі окремої людини. Але вони прямо впливають на соціальну стабільність суспільства, тому держава приймає на себе певну частку відповідальності за їх настання і створює систему соціального забезпечення, надає державні

пенсії, соціальні допомоги та послуги.

Як справедливо відзначають М. О. Буянова, С. І. Кобзева та З. А. Кондратьєва, пенсії – це найбільш поширений і характерний вид соціального забезпечення старих або непрацездатних громадян, що становить основу всієї системи соціального забезпечення. Всі інші види допомоги й обслуговування старих і непрацездатних громадян призначені для задоволення їх специфічних потреб, як правило, понад пенсію (протезування, різні безкоштовні або зі знижкою послуги тощо), а іноді частково замість неї [20, с. 26].

На думку І. М. Сироти, пенсія не благодійна акція, не дарунок держави. Пенсія – це зароблена працею приватна власність громадянина, право на яку, згідно зі ст. 41 Конституції України, охороняється законом. Тому тут не прийнятні принципи адресної соціальної допомоги, про яку так багато говориться в засобах масової інформації. Пенсія повинна відповідати принципам: як працювала людина протягом трудової діяльності, стільки й одержала у старості [21, с. 144]. О. В. Чупрова основне призначення пенсій бачить у забезпеченні матеріальної підтримки громадян у випадках настання соціальних ризиків, передбачених у законодавстві. Виходячи з цього, вчений у зміст права громадян на пенсію включає можливість вимагати від органів, що здійснюють пенсійне забезпечення, надання джерел засобів існування замість трудового доходу, утрата якого презюмується державою внаслідок існування страхових ризиків [22, с. 71].

Ми підтримуємо точку зору, за якою пенсія є основним видом соціального забезпечення громадян у будь-якій державі, а її основне призначення в забезпеченні матеріальної підтримки громадян у разі настання соціальних ризиків (старості, інвалідності, втрати годувальника тощо). У той же час слід відзначити, що така матеріальна підтримка повинна забезпечувати людині гідне життя. Так, уперше про забезпечення певного рівня доходів громадян, які втратили працездатність, у міжнародно-правових актах згадується в Рекомендації Міжнародної Організації Праці (МОП) «Щодо забезпечення доходу» № 67 (1944 р.). Відповідно до п. 1 Рекомендації, системи забезпечення доходу повинні зменшувати нестатки і відвертати злидні шляхом відновлення до прийнятних розмірів доходу, втраченого через непрацездатність (зокрема старість), або у зв'язку з неспроможністю дістати оплачувану

роботу, або через смерть годувальника.

Загальна декларація прав людини (1948 р.) значно конкретизує права людини в цій сфері. Так, ст. 22 Декларації закріплює право кожної людини на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності і для вільного розвитку її особи прав у економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави, а ст. 25 – право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту самої особи та її сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини.

Україна, орієнтуючись на кращі зразки міжнародної правотворчої діяльності, закріпила у власній Конституції доволі широкий перелік соціально-економічних прав, серед яких право на соціальне забезпечення та право на достатній життєвий рівень. Так, відповідно до ст. 46 Конституції України, громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Стаття 48 Конституції України проголошує право кожного на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло.

Слід зазначити, що будь-яка країна сама визначає категорію «достатній життєвий рівень». Міжнародний досвід свідчить про те, що держави порівнюють рівень життя, який визнається гідним, із певними нормами соціального стандарту, обумовленого на кожному новому економічному етапі розвитку даного суспільства. До загальновизнаних стандартів належать і такий, як прожитковий мінімум.

В Україні, виходячи з норм Основного закону, цей стандарт має велике значення, зокрема для призначення пенсій. Так, відповідно до ч. 3 ст. 46 Конституції України, пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Сьогодні більшість українських пенсіонерів

отримують пенсії, які практично дорівнюють прожитковому мінімуму. Більш того, досить довго норми ст. 46 Конституції України, які встановлювали, що розмір пенсій, які є основним джерелом існування, повинен бути не нижчий від прожиткового мінімуму, не виконувалися.

Слід зазначити, що впродовж історії існування в Україні вищезазначеного стандарту його величина нічого спільного з достатнім життєвим рівнем не мала.

Відзначимо, що нині основним законодавчим актом у сфері пенсійного забезпечення є Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Відповідно до ст. 8 Закону право на отримання пенсій та соціальних послуг із солідарної системи мають:

1) громадяни України, які застраховані згідно із цим Законом та досягли встановленого цим Законом пенсійного віку чи визнані інвалідами в установленому законодавством порядку і мають необхідний для призначення відповідного виду пенсії страховий стаж, а в разі смерті цих осіб – члени їх сімей та інші особи, передбачені цим Законом;

2) особи, яким до дня набрання чинності цим Законом була призначена пенсія відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення» (крім соціальних пенсій) або була призначена пенсія (щомісячне довічне грошове утримання) за іншими законодавчими актами, але вони мали право на призначення пенсії за Законом України «Про пенсійне забезпечення» – за умови, якщо вони не отримують пенсію (щомісячне довічне грошове утримання) з інших джерел, а також у випадках, передбачених цим Законом, – члени їх сімей.

Іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, мають право на отримання пенсійних виплат і соціальних послуг із системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування нарівні з громадянами України на умовах та в порядку, передбачених Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», якщо інше не передбачено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Поряд із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» право на пенсію окремих категорій громадян закріплюють інші законодавчі акти. Наприклад, ст. 50-1 Закону України «Про

прокуратуру» встановлює, що прокурори і слідчі зі стажем роботи не менше 20 років, у тому числі зі стажем роботи на посадах прокурорів і слідчих прокуратури не менше 10 років, мають право на пенсійне забезпечення за вислугу років незалежно від віку. Пенсія призначається в розмірі 80 % від суми їх місячної (чинної) заробітної плати, до якої включаються всі види оплати праці, на котрі нараховуються страхові внески, одержуваної перед місяцем звернення за призначенням пенсії. За кожен повний рік роботи понад 10 років на цих посадах пенсія збільшується на 2 %, але не більше 90 % від суми місячного (чинного) заробітку.

Отже, право на пенсійне забезпечення виявляється у можливості вимагати від органів, що здійснюють пенсійне забезпечення, грошових виплат у розмірі, співвіднесеним з минулим заробітком заявника, але не нижчим від прожиткового мінімуму. Також вважаємо, що держава, що зветься соціальною, повинна забезпечити пенсіонерів таким рівнем виплат, який забезпечив їм гідне існування.

Ще однією досить істотною правомочністю, що становить зміст права на пенсійне забезпечення, є можливість вимагати регулярних грошових виплат. Регулярність означає певну періодичність виплати пенсій. На важливість такої ознаки пенсій неодноразово вказувалося в юридичній літературі. Так, І. М. Сирота, з'ясовуючи відмінність пенсій та допомог зазначав: «Якщо для пенсій характерна регулярність виплат, то допомоги представляють собою одноразові або періодичні, обмежені у часі виплати» [21, с. 30]. Слід зазначити, що хоча певні положення вченого з прийняттям 18 травня 2004 р. Закону України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» застаріли, в той же час розуміння пенсій саме як періодичних виплат актуальне і сьогодні.

Слід зазначити, що пенсійне законодавство, на відміну від законодавства ряду інших галузей, практично не допускає прийняття рішень на розсуд правозастосовчого органу. Навпаки, громадянину в окремих випадках дозволено самостійно здійснювати свій вибір (наприклад, особі, яка одночасно має право на різні види пенсії, за її вибором призначається один із цих видів пенсії). І в такому разі рішення правозастосовчого органу буде залежати вже від розсуду громадянина.

Література

1. Социальное страхование в ФРГ // Человек и труд. 1994. – № 12. – С. 94–95.
2. Роик В. Д. Эволюция систем социального страхования в Западных странах / В. Д. Роик // Труд за рубежом. – 1994. – № 3. – С. 13–24.
3. Савостьянова В. Б. Роль государства в реализации конституционных прав граждан на пенсионное обеспечение и социальные льготы / В. Б. Савостьянова // Государство и право. – 2005. – № 5. – С. 78–85.
4. Конституции зарубежных государств : учеб. пособ. / сост. В. В. Маклаков. – 2-е изд., исправ. и доп. – М. : БЕК, 1999. – 584 с.
5. Общая теория права и государства : учебник / [под ред. В. В. Лазарева]. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристь, 2001. – 520 с.
6. Антонович М. М. Україна в міжнародній системі захисту прав людини / М. М. Антонович. – К. : KM ACADEMIA, 2000. – 262 с.
7. Верланов С. Особливості соціальних, економічних та культурних прав людини: до сучасних дискусій / С. Верланов // Юридична Україна. – 2005. – № 9. – С. 11–17.
8. Общая теория прав человека / [отв. ред. Е. А. Лукашеві]. – М. : НОРМА, 1996. – 520 с.
9. Баглай М. В. Конституционное право Российской Федерации / М. В. Баглай. – М., 1998. – 320 с.
10. Абдулаев М. И. Права человека (Историко-сравнительный анализ) / М. И. Абдуллаев. – СПб. : Изд-во С.-Петерб. ун-та, 1998. – 284 с.
11. Копейчиков В. В. Соціальна держава як людська цінність, захисник прав людини / В. В. Копейчиков // Актуальні проблеми формування правової держави в Україні. – Ч.1. – 2000. – С. 62–65.
12. Ледях И. А. Социальное государство и права человека (из опыта западных стран). В кн. Социальное государство и защита прав человека / И. А. Ледях. – М. : Ин-т государства и права РАН, 1994. – С. 22–33.
13. Права человека. Учебник для вузов / отв. ред. Е. А. Лукашева. – М. : НОРМА (Изд. гр. НОРМА–ИНФРА М), 2001. – 573 с.
14. Яковюк І. В. Розвиток концепції соціально-економічних прав як передумова формування соціальної держави / І. В. Яковюк // Проблеми законності : респ. міжвідом. наук. зб. – 1998. – Вип. 35. – С. 22–27.
15. Сташків Б. Поняття права соціального забезпечення / Б. Сташків // Право України. – 2000. – № 5. – С. 24–27.
16. Панкевич О. З. Соціальна держава: поняття та загальнотеоретична характеристика : автореф. дис... канд. юрид. наук / О. З. Панкевич. – Львів, 2003. – 20 с.
17. Безлепкина Л. Ф. Социальное государство – это социальное развитие для всех / Л. Ф. Безлепкина // Социальное обеспечение. – 1995. – № 11. – С. 16–17.
18. Козлова Е. И. Конституционное право России : учебник / Е. И. Козлова, О. Е. Кутафин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристь, 1999. – 520 с.
19. Теория государства и права : курс лекций / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристь, 2001. – 776 с.
20. Буянова М. О. Право социального обеспечения : учебник / М. О. Буянова, С. И. Кобзева, З. А. Кондратьева – М. : Велби КноРус, 2004. – 384 с.
21. Сирота И. М. Право социального обеспечения в Украине / И. М. Сирота. – Х. : Одиссей, 2004. – 384 с.
22. Чупрова Е. В. Право на пенсионное обеспечение и его реализация в условиях рыночной экономики : дис. ... канд. юрид. наук / Е. В. Чупрова. – М., 2002. – 192 с.

Надійшла до редколегії 18.11.2009

Анотації

Досліджено питання визначення поняття спеціальних пенсій» працівників органів внутрішніх справ. Представлено ґрунтовний науковий аналіз динаміки розвитку поняття «спеціальних пенсій», підстави його виникнення та закріплення в чинному законодавстві України.

Исследованы вопросы определения понятия «специальных пенсий» работников органов внутренних дел. Представлен основательный научный анализ динамики развития понятия «специальных пенсий», основания его возникновения и упрочения в действующем законодательстве Украины.

The problems of defining the notion «special pensions» of police officers are researched. A profound scientific analysis of development dynamics of the notion «special pensions», grounds of its origin and consolidation in Ukrainian legislation in force are presented.